

„Amen sam d'ande nacie le Gaboronengi“ (My jsme z národa Gaborů)

Úvod

Těžištěm tohoto příspěvku je rozhovor s příslušníky svérázného subetnika rumunských Romů – Gaborů³. Nahráli jsme jej s manželkou Kateřinou 14. srpna 2002 v romské kolonii u Strada Carierei na periferii Brašova v Rumunsku. Pro název článku jsem užil první slova z nahrávky, kterou jsme tam onoho letního odpoledne pořídili.

Nejstarší zmínkou v odborné literatuře, kde jsou Gaborové přímo jmenováni a kterou se mi podařilo dohledat, je stručná poznámka z roku 1998. Adrian Neculau uvádí ve své předmluvě k obrazové publikaci *Lumea Rromilor din Moldova* klasifikaci romských skupin v Rumunsku, jejímiž autory jsou Nicolae Gheorghe a Vasile Burtea. Klasifikace zmiňuje Gabory – „Gaborové žijí v Transylvánii, zabývají se obchodem nebo jsou klempíři ve stavebnictví (vyrábějí okapy a svody)“ (Neculau, 1998, s. x).

O osm let dříve vyšla sbírka autentických romských vyprávění s názvem *Le Věseski Déj* (Károly, 1990), v níž jsem na základě jazykové analýzy a doplňkově i podle příjmení vypravěče, pokud se jmenoval Gábor, identifikoval nejméně dvacet textů psaných v gaborském dialektu romštiny. Zdá se však, že autor této sbírky folklorních textů – romský etnograf a básník Bari Károly – etnonymum „Gabor“ neznal, nebo je záměrně nepoužil. V pasportizačních poznámkách totiž označuje příslušnost vypravěče archaicko-poetickým výrazem *khelderás törzs*, tedy „kalderašský kmen“ (Károly, 1990).

Pokud jsou Gaborové mezi sebou, označují se ve své varietě romštiny jako *amarë Rroma* (naši Romové), jak uvádějí i některé antropologické studie (Szalai, 2014, s. 87; Olivera, 2012, s. 27). Tento způsob sebeidentifikace je běžný

1 Zbyněk Andrš působí jako odborný asistent na Univerzitě Pardubice. E-mail: zbynek.andrs@upce.cz

2 Jak citovat: Andrš, Z. (2025). „Amen sam d'ande nacie le Gaboronengi“ (My jsme z národa Gaborů). *Romano džaniben*, 32(1), 85–100.

3 Pro účely tohoto článku budu používat výraz „Gaborové“ – počeštěnou formu etnonymu *Gaborure*, kterým se nám Romové v Brašově představovali. Tento název odpovídá rumunskému označení *Gaborii* a v podobě slovního spojení také maďarskému pojmenování *gábor cigányok*. Gaborové žijí převážně v Transylvánii, nejvíce jich sídlí v župě Mureș.

i u dalších romských skupin. Autonymum *Rroma* má v případě Gaborů svůj protějšek určený pro komunikaci s jinými Romy nebo s Neromy – exoetnonymum *Gaborure*. Toto označení slouží jako symbolický identitní marker, kterým se Gaborové prezentují navenek. Často bývá doplněno o přívlastek „s klobouky“ – tedy *Gaborure le kalapenca* v romštině, *Gaborii cu pălării* v rumunštině nebo *kalapos gáborok* v maďarštině – což ukazuje, jak významný je pro ně tento vizuální prvek identity.

Gaborských Romů je podle brašovských Gaborů přibližně osm tisíc a většina z nich má údajně příjmení Gabor. Antropolog Martin Olivera upozorňuje, že přesný počet příslušníků tohoto romského subetnika nelze doložit statistickými údaji. Jejich počet odhaduje pro Rumunsko na několik tisíc, přičemž podotýká, že ne všichni se navzájem znají (Olivera, 2025). Samotné příjmení Gabor (v Maďarsku a na Slovensku Gábor) je maďarskou podobou křestního jména Gabriel, které se – podobně jako mnohá jiná křestní jména v jiných evropských jazycích – proměnilo v příjmení. Jeho nositeli jsou v Rumunsku, Maďarsku a na Slovensku často Romové. Nevíme, jakým způsobem se příjmení Gabor přeneslo v Transylvánii na celou skupinu, ale může se jednat o eponymii. V každém případě plní toto etnonymum důležitou sociální funkci, neboť pomáhá upevnit identitu a odlišit se.

Podle M. Olivery (2025) se etnický název Gabor začal šířit už před rokem 1990, nejprve v Transylvánii a později i v dalších částech Rumunska, kde se výrazněji objevuje až od devadesátých let 20. století, tedy poměrně nedávno.

Historické kořeny Gaborů poodhaluje německý antropolog Fabian Jacobs. Ten ve svém krátkém informativním textu pro Romani Project Univerzity Graz uvádí, že předkové Gaborů, kteří byli původně itinerantní, se v průběhu 19. století usadili v oblasti Târgu Mureș, která je dodnes považována za jejich sídelní centrum. Tuto ústní gaborskou tradici potvrzují podle Jacobse i záznamy řeckokatolické farní matriky z vesnice Crăciunești nedaleko města Târgu Mureș, kde se objevují všechna tři příjmení, která dodnes tvoří údajně 90 % příjmení Gaborů – Gabor, Rostaș a Burcsa (Jacobs, nedatováno).

Nahrávka z Brašova⁴

Tato tři výše zmíněná příjmení a jméno města Târgu Mureș se vynořila i během našeho rozhovoru, neboť tři muži, s nimiž jsme se v Brašově seznámili, byli shodou okolností nositeli těchto příjmení a jeden z nich pocházel přímo z Târgu Mureș. Měli jsme toho dne štěstí, protože v Brašově se konal protestní mítink, na němž se Gaborové dožadovali, aby jim nebylo jako doposud bráněno v obchodování

⁴ Jedná se o níže uvedený skupinový rozhovor vedený autorem v kalderašské romštině, hlavní mluvčí: Janko Rostaș (rum. Iancu Rostaș), Brašov, 14. srpen 2002. Pasáže z rozhovoru, které byly vybrány pro účel tohoto příspěvku, jsou z valné části parafrázemi výpovědí v gaborské romštině. Překlad do češtiny pořídil autor článku. Nahrávka je uložena v archivu Zbyňka a Kateřiny Andršových.

na tržnici ani v pouličním prodeji. O jejich protestu informovaly i místní noviny a Romové byli slavnostně oděni i naladěni. Naše návštěva tak dokonale zapadla do programu dne, který díky společnému vystoupení Gaborů, domáhajících se svých práv na brašovské municipalitě, získal sváteční charakter.

Naše nové známé – tři muže středního věku s velkými černými klobouky – jsem oslovil na ulici. Dal jsem se s nimi do hovoru a netrvalo dlouho a pozvali nás do romské kolonie. Společně jsme zamířili do domku jednoho z nich, Janka Rostaše, který se nám představil jako *konsilieri* (poradce), a po chvíli nám dal souhlas k nahrávání rozhovoru. Kromě těchto třech mužů se setkání účastnily i jejich ženy. Ty se však do rozhovoru nezapojovaly – výjimkou byla paní domu, která se věnovala mé manželce.

Gaborové na trhu, druhý zprava Zbyněk Andrš | Karansebeš, Rumunsko 2002 | Archiv Zbyňka a Kateřiny Andršových | Foto: K. Andršová

Vzhledem k tomu, že během pětáctyřicetiminutového rozhovoru hovořilo často více osob současně a některá témata se opakovaně vracela, upravil jsem přepis do úspornější a přehlednější podoby, přičemž jsem zachoval autenticitu jazykového projevu i obsah výpovědí. Hovořili jsme romsky, a když došla řeč na různé romské skupiny, dozvěděli jsme se, že naši hostitelé považují kalderaštinu, kterou jsme se naučili od Romů z rumunského Banátu, za cerharštinu. Jaké nářečí romštiny tím měli na mysli jsme se nedozvěděli – na to už nedošla řeč. Lze k tomu dodat jen tolik, že název *cerhara* nebo *korturara* označuje v obecné rovině Romy, kteří v minulosti žili ve stanech a kočovali. Jako označení subetnické skupiny je

etnonymum *Cerhara* (Stanaři) užíváno v nativním i akademickém diskurzu, ale mohou se jím mýnit různé skupiny Romů.

Dejme ale slovo Jankovi Rostašovi:

„Amen sam d'ande nacie le Gaboronengi. Amen či čoraχ, či mangaχ, či kēraχ skandalo. Mažoritade and'amarē Rroma sam pokějiture, adventisture de simbětē, adventist de sabat. Īnkerax e ledže le Devleχki. Amen ĩnkerax e ledže le Devleχki! Amen či pijaχ o pimoχ, či kēraχ dilimoχ, či maraχ ame. Amen či χas či balano mas, baleχko mas amen či χas. Pimoχ či pijaχ či cigari. Amaro porto sī o mustaca ta o kēlepi, amare rromnjen kadej sī o rokje ži tjele, florakure, šukar. Amari tradicie ĩnkerax amen. Naštig žaχ amen te laχ rromnjen d'ando gaže vaj d'ando Rrumungri. Či ĩnsurisevaχ, či māritisevaχ and'e ver nacie – numa d'and'e mari, and'e mari nacie. Či amestekisevaχ avre naciencia. Amen sam ēk mai užī nacie.“

„My jsme z národa Gaborů. My nekrademe, nežebáme, neděláme skandály. Většina našich Romů přijala křesťanskou víru, jsme adventisté sedmého dne. Dodržujeme Boží zákony. My dodržujeme Boží zákony! Nepijeme alkohol, nevyvádíme hlouposti, nepereme se. A ani nejíme vepřové, maso z prasete nejíme. Nepijeme ani nekouříme. Náš kroj, to jsou kníry a klobouky, naše ženy mají takhle dlouhé sukně až dolů, květované, krásné. Držíme se naší tradice. Nemůžeme si brát ženy Neromů nebo Rumungrů. Neženíme se a nevžíváme mimo naši komunitu – jen mezi sebou. Nemísíme se s jinými etniky. My jsme ten nejčistší romský národ.“

Tato úvodní část rozhovoru je pozoruhodná tím, jak blízko má sebereprezentace Gaborů k tradičním židovsko-křesťanským hodnotám. Endogamní uzavírání sňatků, důraz na tradici – navenek patrný zejména ve stylu oblékání a symbolické úpravě zevnějšku – ale především svěcení soboty jako dne odpočinku spolu s odmítáním vepřového masa, dané jejich příklonem k adventismu, činí z brašovských Gaborů skupinu nápadně připomínající ortodoxní Židy. Přesvědčení o židovském původu Gaborů ostatně vyjádřil v závěru tohoto rozhovoru i Janko Rostaš (viz níže).

S počátečními slovy Janka Rostaše v našem rozhovoru z roku 2002, ve kterém charakterizoval svůj lid i jeho hodnoty a tradice, koresponduje zajímavým způsobem výpověď Teréz Burcsa – gaborské ženy z města Târgu Mureș, kterou zaznamenal a do angličtiny přeložil jen o dva roky dříve, než došlo k naší návštěvě Gaborů, antropolog Fabian Jacobs:

„Ale my Gáborové. Víš, co děláme? Cestujeme. Cestujeme po celý rok, od jara až do Vánoc. Cestujeme do Maďarska, Německa, Anglie a po Rumunsku. A všude hledáme slušnou práci, podnikáme nebo vyrábíme a opravujeme okapy. Ale pracujeme poctivě. Nežebáme a nekrademe. Jsme velká firma.

Dokonce i policie ví, kdo jsme, celá maďarská vláda ví, že my, Gáborové – muži s kníry a naše ženy v dlouhých sukních, nebereme nic od ostatních a také ví, že věříme v Boha. Vědí, že jsme obchodníci. Nekrademe, nebijeme se a nezabíjíme. Tyhle věci neděláme. Mezi všemi Gábory v Transylvánii nenajdete jediného člověka, který by nebyl byznysmenem.“⁵ (Jacobs, nedatováno)

Se ženami před domem Janka Rostaše, vpravo Kateřina Andršová | Brašov, Rumunsko 2002 | Archiv Zbyňka a Kateřiny Andršových | Foto: Z. Andrš

Výčet zemí, kam Gaborové cestují za obchodem, jak jej uvedla Teréz Burcsa, je však pravděpodobně neúplný. Na základě mých informací a zkušeností patří mezi odbytiště gaborského zboží od devadesátých let 20. století také východoslovenské romské osady a rovněž Polsko. Obchodní trasy Gaborů vedou přes Spiš, kde se periodicky zastavují ve Spišském Štvrtku a v nedalekých Hrabušicích. Zde mají dokonce u místních Romů jakousi obchodní stanici, odkud vyjíždějí prodávat zboží i do jiných regionů a odlehlých horských obcí, například do obce Rejdová na Gemeru. V romských osadách, v nichž je romština dosud živým jazykem, se Gaborové domlouvají romsky. Někde je ale komunikace v romštině možná už jen s nejstarší generací – jako je tomu například ve Spišském Štvrtku.

Po úvodním slovu Janka Rostaše jsme začali hovořit o události, která toho dne zaměstnávala snad všechny brašovské Gabory:

5 Z anglického originálu přeložila Kateřina Andršová.

„Amen kěrdam kado mitingo, kadea manifestacie – či kěrdjila pe šoha ande Rumunie, kě či k data naɣdreptul le Rromen. Kadeik ěk premiere andi Europa, andi lume, kado sa o dintuno mitingo le Gaboronengo, so kěrdjilaɣ pe ando Brašovo. Numa uže Gaborure le kalapenca kěrdam kado mitingo. Či manglam love, či manglam khěra, či manglam aver kola khanči dekĩn. Na trobul khanči, numa te den amen ěk than, kaj te putraɣ amaro piaco. Den am ěk than, kaj te bikinaɣ amarě..., k'amen sam vi negustore vi kinekitjure vi meseriaša sam. K'amen naštig mangaɣ ta čoraɣ, amari nacie na kěrdalaɣ šoha, kě lažavo-j, zurralex lažavo-j te mangěl ta te čorěl. Amen respektisaraɣe ledže la Rumunijeki, na kěraɣ amen ledže and' amaro foro, amen respektisaraɣ e ledže vi le Devlexki ta vi la phuveki.“

„My jsme udělali tenhle mítink, tuhle manifestaci – nic takového se v Rumunsku nikdy (předtím) neudálo, protože Romové ani jednou neměli to právo. Takle manifestace představuje evropskou, světovou premiéru, je to úplně první mítink Gaborů, který se kdy v Brašově uskutečnil. Čistě jen my, Gaborové v kloboucích, jsme udělali tenhle mítink. Nežádali jsme o peníze, nežádali jsme o bydlení, o nic takového jsme do téhle doby nežádali. Není třeba nic (více), jenom ať nám dají nějaké místo, kde bychom si otevřeli naši tržnici. Dejte nám nějaké místo, kde bychom prodávali naše..., protože my jsme obchodníci, zpěváci i řemeslníci. Protože my nemůžeme žebrot a krást, náš národ to nikdy nedělal, vždyť to je ostuda, žebrot a krást, to je veliká hanba. My respektujeme rumunské zákony, netvoříme si v našem městě svoje pravidla, ale ctíme Boží přikázání i zákony státu.“

Janko, čerstvý čtyřicátník, pokračoval v hovoru líčením obtížné ekonomické situace:

„Amen sĩn po štar po panž šavorrě – kade saɣ anglal ande murri generacie, kol saranda the. Musaj te kěraɣ, numa butje rakhas, kě te na, sĩn ame but šavorrě, but ɣurde. Ande lengi generacie, akana sar sĩn von těrne – duj, ko duj šavorrě, numa phari viaca khate vi kade. Ěk salaro le manušen, le munkaşen, kěrěl šěl dolare, ěk šěl dolare, kaj kěrěn butji. Naj bare salare, na poťjinen amengě mišto, kě naj le love. Ande kode žantar nešte Rroma vi but Vlaɣi d'ande Rumunie, kě cĩrra-j o salaro khate. Vi Gaborure phiren ando streino ta kinen sekonhend – fusti, bunde, morčake gada, blěnure – kukola kuč butje, umpure. Ta khate bikinaɣ len 'de Rumunie le maj čorrěngě. Amare romnje bikinen sako djes po piaco, khote lengo than. Deč ame na numa ando piaco žuvaɣ, amen kěraɣ butji, meseriaša sam po khěra, akoperijaša. Kěraɣ čotorne vi te bikinaɣ – skokure po khěr, te fojil tel' o paji. Naj ame, naj, korrkoren butji ande Rumunie, kě vaš lengě, vaš ol gaže č'amari negustorie na žal, amari butji na žal, te naj vi cinne love. Amari viaca le Gaboronengi, phari.“

„My máme po čtyřech po pěti dětech – tak to bylo dřív, v mojí generaci, u těch nad čtyřicet (let). Musím dělat, (stále) jen hledáme práci, protože když

ne..., máme hodně dětí, malých dětí. V jejich generaci, teď jak jsou ti mladí – (mívají) dvě, obvykle dvě děti, protože tady je těžký život i tak. Výplata pro lidi, pro dělníky, dělá sto dolarů, jedno sto dolarů, pokud má (člověk) práci. Mzdy nejsou velké, neplatí nám dobře, nemají peníze. Proto odcházejí někteří Romové i hodně Rumunů z Rumunska, protože tady jsou malé platy. I Gaborové jezdí do ciziny, kupují obnošené šatstvo – sukně, bundy, kožené věci, kožichy, ty drahé oděvní součástky, už použité. A tady v Rumunsku je prodáváme těm nejchudším. Naše ženy to každý den prodávají na tržnici, tam je jejich stanoviště. Ale my nejsme živi jenom z tržnice, my pracujeme, jsme řemeslníci, děláme na domech a střechách. Vyrábíme žlaby a taky je prodáváme – okapy na domy, aby odtékala voda. My sami nemáme v Rumunsku práci kvůli nim. Kvůli těm Neromům nejdou ani naše obchody, nejde naše práce, když (za to) nejsou ani malé peníze. Život nás Gaborů je těžký.“

Hovor se stočil na tradiční romskou profesi – na kotlářství, které bývalo hlavním zdrojem obživy nejen Gaborů, ale i jiných romských skupin. Janko nám předvedl, jak sedávali a dodnes sedávají Romové při měditepecké práci – sedě na židli svižně překřížil nohy do tureckého sedu a pokračoval ve vyprávění:

„Ando Brašovovo po piaco-j amaro partido, khote vi amari sekie, o birovo. Pe manifestacie saḡ ame'k parolē: „Vrem sã trăim și sã muncim, nu în Franța sã cerșim!“ Rromanex kodo semnol: „Kamaḡ te kêraḡ butji ta te žužuvaḡ, na ande Franca te kudulisaraḡ!“ Kê amen čačex kamaḡando them te kêraḡbutji, na te žaḡ ando streji thema te mangax.

Prima datē o primari či kamaḡ te del o than. Sar puterdam o mitingo, sa promitime-j. Numa sî te oterin pe koncilulo, le maj but žene kothe. The'poj ande šonesko djes den amen lila, kaj te kinaḡ te bikinaḡ. Pal e tranda djes, deč pal êk šon. Sî amen drepto akana pale kake, so kêrdam amen o mitingo, k'apoj den amen drepto khatar e primërie, kaj te kinaḡ te bikinaḡ po piaco. Ambori šaj bikinaḡ, šaj žuvaḡ.“

„V Brašově na trhu sídlí naše sdružení, je tam i naše středisko a předseda. Na manifestaci jsme měli heslo: *„Vrem sã trăim și sã muncim, nu în Franța sã cerșim!“* Romsky to znamená: Chceme pracovat a žít, a ne žebrot ve Francii!“ Protože my skutečně chceme pracovat v naší zemi, a ne jít žebrot do ciziny. Nejdřív nám starosta nechtěl přidělit místo. Když jsme (ale) zahájili mítink, všechno (nám) bylo přislíbeno. Rozhodnutí musí (už) jenom projít městskou radou, kde je hodně lidí. A pak na konci měsíce nám dají písemné povolení k obchodování. Po třiceti dnech, tedy za měsíc. Teď, co jsme uspořádali tenhle mítink, máme nárok, že nám pak dají dokument od městského úřadu, který nám umožní prodávat na tržnici. Snad tedy budeme moci (konečně) obchodovat a žít.“

Když jsme se ptali, odkud Gaborové přišli do Brašova, dozvěděli jsme se, že pocházejí z Târgu Mureș, kde dodnes žijí jejich příbuzní:

„Ame ol Gabore sam e kherutune Rroma, amaro njamo vurdonenca či phirde šoha, numa ol Cerhare. Amen či mangax či gjičisarax. Khate ando Brašovo sam de mult, tranda borš. Amen sam d'ande Tîrgu Mureș, khotar sam. Žan te dikhen khote amarë khëra, amarë ville! Numa khate kërax butji ta khate trajisaras. – Kako-j lo d'ando Tîrgu Mureș, khote-j lexki nacie, familie Burča, lexke phral, sî panž phral, ka barvale-j, but mištimo – mašin Audi, ville! Amen rendeša Rroma, čače Rroma sam, ol Gaborure le kalapenca.“

„My, Gaborové, jsme usedlí Romové, naši lidé nikdy nekočovali, to jenom Cerharové. My se neživíme žebrotou ani hádáním z ruky. Tady v Brašově jsme dlouho, třicet let. Jsme z Târgu Mureș, jsme odtamtud. Běžte se tam podívat na naše domy, na naše vily! Ale tady pracujeme a tady žijeme. – Tenhle (muž) je z Târgu Mureș, je tam jeho příbuzenstvo, rodina Burcsa, jeho bratři, je jich pět bratrů, jsou bohatí, mají se hodně dobře – (mají) audiny a vily! My jsme pořádní Romové, jsme opravdoví Romové – my, Gaborové s klobouky.“

Své široké klobouky, na které jsou patřičně hrdí a které se staly jejich rozpoznávacím znakem v celé Transylvánii, si pořizují v Maďarsku – v Debrecínu nebo v Budapešti. Shodou okolností je nakupují od firmy Gabor, je to značkové zboží.

Doma u Janka Rostaše, vpravo Janko Rostaš | Brašov, Rumunsko 2002 | Archiv Zbyňka a Kateřiny Andršových | Foto: K Andršová

Když jsme tento rozhovor nahrávali – před tříadvaceti lety – stál jeden takový klobouk dovezený z Budapešti sto dolarů. Podle Gaborů by však žádný Rumun takovou částku za klobouk nezaplatil. Pro romské muže je však vlastnictví klobouku značky Gabor otázkou cti a prestiže. I proto si je nasazují především při slavnostních příležitostech; ve všední dny chodí buď prostovlasí, nebo si vystačí s obyčejnou čepicí.

Gaborové jsou laičtí věřící a jejich religiozita je osobitou synkrezí, v níž se prolínají lidové náboženské představy s teologickými koncepcemi, jak jsme se mohli sami přesvědčit:

„Amen phirax ande khangeri khate ando foro, ande savatoski khangeri. Rendešo relidžie bibliko e sabatisto-j. E prima biserika, deč e dintuni khangeri apostoliko, kerdjilax pe le Petroxko katedrale, kode kade phendax o Del le Petroxke: „Pre tute kërav e khangeri, kê me som telal – e rëdëcina, e temelije, o fundo.“

Akana putrav tumengë incedžere ande Biblie: Žanen, soske sax kondamime ol Jevrejure? – Kê von mangle le Pilatox, kaj te merel o Jezuši! Ande lende sax vi Rroma, k'amen khotar sam, deč pre amende o blestemo-j. Amen d'andi njamo le jevreunengo sam, amen ol Gaborure, kaj phenen Ciganji.

O Pilat phendax: „Me na rakhav či êk doš ando Jezuši – Kaj phenel, kê umparato jevreunengo-j.“ Numa sax te plinol pe ande kuvînto la bibliako...“

„Do kostela chodíme tady ve městě, do sobotního shromáždění. Správná náboženská víra podle Bible je sabatistická. Prvotní církev, tedy raná apoštolská církev, se ustavila na Petrově katedrále, tak to řekl Bůh Petrovi: „Na tobě vybuduji církev, protože já jsem v základech – (jsem) kořenem, podstatou a podkladem.“

A teď vás uvedu do pochopení Bible: Víte, proč byli zavrženi Židé? – Protože žádali Piláta, aby Ježíš zemřel. Mezi nimi byli i Romové, i my odtud pocházíme, proto na nás spočívá prokletí. My jsme z rodu židovského, my Gaborové, kterým říkají Cikáni.

Pilát řekl: Já neshledávám na Ježíši žádnou vinu kvůli tomu, že řekl, že je židovský král. Ale měla se naplnit slova Bible...“

Na závěr našeho setkání nás Gaborové varovali před cizími Romy, kteří by nám mohli ublížit. Podobná přátelská varování bývala mnohdy součástí loučení při mých návštěvách romských osad na Slovensku, ale na podobné situace si vzpomínám i z Balkánu. Romové z různých regionů či subetnických skupin se vůči sobě v různé míře vymezují a na základě neblahých zkušeností předávaných z generace na generaci se obvykle vyhýbají vzájemnému kontaktu.

Ještě než jsme se s našimi novými známými ve Strada Carierei rozloučili, navrhl jsem Jankovi, že bych si od nich rád koupil klobouk. Muži byli potěšeni mým zájmem – patrně i proto, že se pro některého z nich rýsovala možnost výdělku.

Vyzkoušel jsem několik klobouků, ale Jankův mi sedl nejlépe. Následné smlouvání o ceně se proměnilo ve společenský vrchol celé návštěvy, neboť Gaborové mají pro obchod skutečnou vášeň. Přinesli mi ještě *morčuno kjeptari* (koženou vestu), která bývá rovněž součástí mužského kroje. Pak jsme si s Jankem plácli na uzavření obchodu, dal jsem mu peníze a spokojenost byla na obou stranách.

Na cestu jsme dostali darem náboženskou literaturu – knihu v rumunštině *Marea luptă* (Velký boj) s věnováním v romštině a sbírku duchovních písní v gaborské romštině *Enecheșo sento hiomani* (Svatý romský zpěvník). Editorem tohoto zpěvníku je Iancu Gabor. Část zveřejněných písňových textů tvoří jeho překlady z rumunštiny, část pak jeho vlastní autorská tvorba. Z této sbírky zde uvádím jednu píseň ve své transkripci⁶ a ve svém překladu do češtiny.

Sode ala te avav?

Sode vreme maj san
Me tukě Devla gilabav
Te na mukěχ amen.

Tu san amaro Dad
Amen tut čajuvaχ
Kě šohan či muklan amen
Ando pharimata.

Kana pharo-j o drom
Te korkorri ašav
Ašel korkorri paše man
O lašo Jezuši.

The hasaro fer so
Bajure te aven
Našav leste, ko Jezuši
Vov skěpil man adjes.

Jak dlouho potrvá, než přijdu k tobě?

Po celou dobu, co jsi
Tobě, Bože, zpívám
Abys nás neopustil.

Ty jsi náš Otec
V tobě máme zalíbení
Vždyť jsi nás nikdy nenechal samotné
V těžkostech.

Když je cesta strmá
Když zůstávám sám
Je stále v mé blízkosti
Dobrý Ježíš.

A ať nastane cokoli
Ať problémy dorazí
Utíkám se k němu, k Ježíši
On mě zachrání, dnes.

6 Můj přepis textu lze porovnat s přiloženou faksimilí písně.

Rom: 75

SODE ALA TEAVAV

1. Sode ala teava
Sode vreme mai sân
Me tucă Devla gilabau
Te na mucăhamen.
2. Tu san amaro Dat
Amen tut ceiuvah
Că şohan ci muclanamen
Ando pharimata.
3. Cana pharoi o drom
Te corcohâ aşau
Aşel corcohâ paşe man
O laşo Iezuşâ.
4. The hasaro ferso
Baiure te aven
Naşau lete co Iezuşâ
Vov scăpilman age.

Janko Rostaš píše v přítomnosti své ženy věnování do darované knihy | Brašov, Rumunsko 2002 | Archiv Zbyřka a Kateřiny Andršových | Foto: K. Andršová

Závěr

Zájem sociálních a kulturních antropologů se počátkem nového tisíciletí nesoustředí primárně na otázky identity chápané jako výlučnost, nýbrž na způsoby, jakými mohou být Romové pojímáni jako autochtonní populace, organicky spjatá s prostředím, v němž po generace žije. Pozornost badatelů, jakými jsou například Martin Olivera nebo Fabian Jacobs, se zaměřuje na nezávislou a mobilní ekonomiku Gaborů, na jejich výraznou flexibilitu a kreativitu v oblasti sociální

organizace, nebo na role rozsáhlých příbuzenských sítí. Lingvistická antropoložka Andrea Szalai zkoumá zase vnitřní heterogenitu této etnosociální skupiny prostřednictvím jazykové ideologie gaborských mluvčích.

Sám jsem se setkal s příslušníky různých romských skupin – s Ursary, Rudary, Laješi a dalšími během svých opakovaných cest do Rumunska v osmdesátých letech minulého století. Domnívám se, že jsem tehdy navštívil i Gabory, nemohu to však tvrdit s jistotou. V té době se muži této skupiny ještě nevyznačovali charakteristickými klobouky typu „gaučo“ se širokou krempou, podle nichž je dnes snadno rozeznáme. Neznal jsem jejich dialekt – a především jsem tehdy vůbec netušil, že taková skupina existuje.

S Gabory, tak jak jsou dnes běžně označováni, jsem se osobně setkal až později – v roce 2002 v Karansebeši a Brašově, v roce 2004 v Ocelu Roșu a opět v Brašově, v roce 2016 v Huedinu a v roce 2023 v Târgu Mureș.

V Karansebeši jsme se s manželkou seznámili s Gabory jako s obchodníky – na místním trhu prodávali okapy a další zboží. V Ocelu Roșu, rovněž v rumunském Banátu, jsme pak potkali staršího, tehdy asi šedesátiletého Roma. Vyprávěl nám, že v Ocelu žijí tři rodiny Gaborů, které se sem přistěhovaly kolem roku 1990 z transylvánského města Torda nedaleko Kluže. Když jsme se loučili, poznamenal: *Vi mașkar amende Gaborești sine dușmanja*, což znamená: „I mezi námi Gabory jsou lidé, kteří škodí.“ (Doslova: jsou nepřátelé.) V Huedinu jsem se s Gabory setkal v srpnu v roce 2016. Většina z nich bydlí nedaleko od centra na ulici Avram Iancu, kde se tyčí nepřehlédnutelné romské paláce v byzantském slohu. Město Huedin bylo tehdy naší závěrečnou zastávkou v Rumunsku během terénní praxe, kdy jsme se studenty naší Katedry sociální a kulturní antropologie Univerzity Pardubice absolvovali cestu po východním Slovensku, Maďarsku a rumunské Transylvánii. V Huedinu jsme se tehdy bohužel nemohli zdržet déle, a tak se můj kontakt s místními gaborskými muži, kteří přes den často postávali na náměstí, omezil na dva neformální rozhovory se staršími, váženými členy komunity.

První z nich se představil jako vicepremiér Ion Munteanu a na důkaz svého tvrzení mi ukázal jakýsi služební průkaz. Když zjistil, kdo jsme a co nás zajímá, nabídl mi za sto euro zorganizování vystoupení velké skupiny tanečnic a tanečníků, kteří by nám předvedli gaborské tance. Druhý muž, jménem Mircea, se rovněž legitimoval průkazkou, na níž stálo, že je premiérem. Bylo mu 74 let a podle vlastních slov byl nejstarším romským mužem v Huedinu. Nabídl mi výměnu klobouků a vyprávěl, že za ním již několik let jezdí španělský antropolog, který s ním nahrává rozhovory pro připravovanou knihu o Gaborech.

Mé poslední setkání s Gabory se odehrálo v penzionu na kraji města Târgu Mureș před dvěma lety. Kromě mé rodiny a třech studentů, kteří s námi byli na výletě do Bulharska, se v penzionu ubytovala asi desetičlenná skupina Gaborů. Ženy i muži byli tradičně oblečení a podle jejich slov – mluvili jsme s nimi romsky – se právě vrátili z Německa, kam jezdí za prací. O jakou práci se jedná,

nám neřekli, patrně nevěděli, kam nás mají zařadit, a proto nebyli ve věci svých profesních aktivit sdílní.

Gaborové ukazují sobě i okolnímu světu, že etnická menšina vystavená asimilačním tlakům dominantní společnosti nemusí vždy jen ustupovat. Zachování jazyka a rozvíjení tradic – tak dobře patrné u Gaborů – má oporu v jejich sebeúctě a je zdrojem vitality, kterou jim mohou tzv. integrovaní Romové jen závidět. Netýká se to však pouze Romů. Obecně lze říci, že každé etnicky či jinak definované společenství, má-li být životaschopné, musí vykazovat zdravou míru etnocentrismu.

Transkripce

Při transkripci gaborské romštiny jsem použil následující grafémy (uvádím pouze ty, které se odlišují od českého pravopisného systému):

Grafém	Popis	Rumunský grafém	IPA
Ć	palatalizovaná alveolární afrikáta	ci, ce	t^{c}
Dj	palatalizované d	di, de	d^{j}
Dž	palatalizované dž	gi, ge	d^{z}
Ě	centralizované e	Ă	ə
Gj	palatalizované g	ghi, ghe	g^{j}
Ĭ	centralizované i	î, â	i
Kh	aspirované k	–	k^{h}
Nj	palatalizované n	ni, ne	n^{j}
Ph	aspirované p	–	p^{h}
Th	aspirované t	–	t^{h}
Tj	palatalizované t	ti, te	$\text{c} / \text{t}^{\text{j}}$
Rr	uvulární vibrant	–	r
Ś	palatalizovaná sykavka	și, șe	ɕ
X	uvulární frikativa	–	χ
Ž	palatalizované ž	ji, je	z

Použité zdroje a literatura

Archiv Zbyňka a Kateřiny Andršových.

Gabor, I. (2001). *Enechešo sento hiomani*. Cluj-Napoca.

Jacobs, F. (2013). *Mobile cultures: A congruent history of the Gabor in Transylvania*. Eudora Verlag.

Jacobs, F. Nedatováno. *The Gabor in Transylvania, Romania*. Council of Europe Factsheets on Romani Culture 3.1. Council of Europe. <https://rm.coe.int/factsheets-on-romani-culture-3-1-the-gabor-in-transylvania-romania/1680aac383>

Károly, B. (1990). *Le véeski déj = Az erdő anyja*. Országos közművelődési.

Neculau, A. (1998). Cuvânt înainte. In Rusu, O., Rusu, C. L., Lăcătușu, V. a Lăcătușu, C. *Lumea Rromilor din Moldova* (s. iii–xi). România DIG.

Olivera, M. (2012). The Gypsies as indigenous groups: The Gabori Roma case in Romania. *Romani Studies*, 22(1), 19–33. <https://doi.org/10.3828/rs.2012>.

Olivera, M. (2025). A Fieldwork and its changes: Reflections on the ethnography of the Gabori Roma, 1999–2025 [prezentace na konferenci]. Gypsy Lore Society conference. Paříž.

Szalai, A. (2014). Ideologies of social differentiation among Transylvanian Gabor Roma. *Acta Ethnographica Hungarica*, 59(1), 85–112. <https://doi.org/10.1556/AEthn.59.2014.1.6>